

**BOSHLANG'ICH SINIF O'QUVCHILARINI PIRLS
XALQARO BAHOLASH DASTURLARIGA
TAYYORLASHNING NAZARIY VA AMALIY
AHAMIYATI**

Abdurashidova Sarvinoz Abdurashid qizi
Termiz davlat pedagogika instituti 1-kurs talabasi

Annotatsiya: Ushbu maqolada boshlang'ich sinf o'quvchilarini PIRLS xalqaro baholash dasturiga tayyorlashning nazariy va amaliy ahamiyati yoritiladi. PIRLS dasturining mazmuni, maqsadi va boshlang'ich ta'limdagi o'rni haqida ma'lumot berilib, o'quvchilarning matnni o'qish, tushunish, tahlil qilish, xulosa chiqarish va o'z fikrini asoslash ko'nikmalarini rivojlantirish masalalari ko'rib chiqiladi. Shuningdek, PIRLS topshiriqlariga tayyorgarlik jarayonida zamonaviy pedagogik metodlardan foydalanish, o'quvchilarning mustaqil fikrlash va tanqidiy yondashuvini shakllantirishning samaradorligi tahlil qilinadi. Mazkur yondashuv boshlang'ich sinf o'quvchilarining xalqaro baholash mezonlariga mos bilim va ko'nikmalarini rivojlantirishga xizmat qiladi.

Kalit so'zlar: PIRLS, xalqaro baholash, boshlang'ich ta'lim, o'qish savodxonligi, matnni tushunish, o'quvchi kompetensiyasi, tanqidiy fikrlash, mustaqil fikrlash, baholash, pedagogik metodlar.

Abstract: This article examines the theoretical and practical significance of preparing primary school students for the PIRLS international assessment program. It discusses the purpose, content, and role of PIRLS in primary education, with particular attention to developing students' reading comprehension, text analysis, inference, and ability to express and justify their opinions. The article also considers the use of modern pedagogical methods in preparing students for PIRLS tasks and highlights their role in developing independent and critical thinking skills. Such approaches contribute to improving primary school students' reading literacy and developing knowledge and skills that meet international assessment standards.

Keywords: PIRLS, international assessment, primary education, reading literacy,

reading comprehension, student competencies, critical thinking, independent thinking, assessment, pedagogical methods.

Аннотация: В данной статье рассматривается теоретическое и практическое значение подготовки учащихся начальных классов к международной программе оценки PIRLS. Раскрываются цель, содержание и роль программы PIRLS в начальном образовании, а также вопросы развития у учащихся навыков чтения, понимания и анализа текста, умения делать выводы и аргументировать собственное мнение. Особое внимание уделяется использованию современных педагогических методов при подготовке к заданиям PIRLS и их роли в формировании самостоятельного и критического мышления учащихся. Данные подходы способствуют повышению читательской грамотности учащихся начальных классов и развитию знаний и навыков в соответствии с международными критериями оценки.

Ключевые слова: PIRLS, международное оценивание, начальное образование, читательская грамотность, понимание текста, компетентность учащихся, критическое мышление, самостоятельное мышление, оценивание, педагогические методы.

O'zbekiston Respublikasining bundan keyingi rivojlanishi bevosita ta'lim-tarbiya natijasiga bog'liqligi barchaga ayon. Ta'lim-tarbiyani takomillashtirmay, ma'naviy boy barkamol insonni tarbiyalash mushkul. Bu haqda O'zbekiston Respublikasining "Ta'lim to'g'risida"gi Qonunda belgilab berilgan ijtimoiy vazifalardan kelib chiqib yosh avlod ta'lim-tarbiyasini tashkil etishi kundalik hayotning o'zi talab qilmoqda. Shu o'rinda, PIRLS ta'lim tizimi ham hozirgi kunda katta imkoniyat va zamonaviy o'quv dasturini taminlab beruvchi manba hisoblanadi. PIRLS (inglizcha: Progress in International Reading Literacy Study) - bu turli davlatlarda bishlang'ich sinfda tahsil oluvchi o'quvchi yoshlarning matnni o'qish va tushunish darajalari sifatini baholab beruvchi xalqaro tizimdir. Bu dasturdan mamkakatlar quyidagi maqsadlarda foydalanadi:

▪Global miqyosida ta'lim tizimi darajasidagi yutuqlarning yo'nalishini kuzatib borish;

▪Yangi va qayta ko'rib chiqilgan ta'lim siyosatining ta'sirini kuzatib borish;

▪Ta'limning zaif nuqtalarini belgilash va o'quv islohotini amalga oshirish;

▪PIRLS ma'lumotlarini tadqiq qilish orqali o'qitish va o'qishni takomillashtirish v.h.k.

Tadqiqot doirasida asosiy e'tibor tushunishni namoyon qilishdan o'zlashtirilgan ma'lumotlarni qanday qilib yangi loyihalar va vaziyatlarda qo'llay olish qobiliyatlarini namoyon qilishga qaratilgan. O'quvchi bu jarayonning faol qatnashuvchisi bo'lib, ma'no yaratadi, matn ustida mushohada yuritadi va samarali o'qish strategiyalarini ongli ravishda tanlab qo'llaydi. Har bir matn turi odatiy shakl va qoidalarga amal qilgan holda o'quvchiga matnni sharhlashga yordam beradi. Har qanday matn turli shaklga ega bo'lishi mumkin. Bular an'anaviy kitoblar, jurnallar, hujjatlar va gazetalar, shuningdek, raqamli ko'rinishdagi yozma shakllarni ham o'z ichiga oladi. Tadqiqot doirasida asosiy e'tibor tushunishni namoyon qilishdan o'zlashtirilgan ma'lumotlarni qanday qilib yangi loyihalar va vaziyatlarda qo'llay olish qobiliyatlarini namoyon qilishga qaratilgan. O'quvchi bu jarayonning faol qatnashuvchisi bo'lib, ma'no yaratadi, matn ustida mushohada yuritadi va samarali o'qish strategiyalarini ongli ravishda tanlab qo'llaydi. Har bir matn turi odatiy shakl va qoidalarga amal qilgan holda o'quvchiga matnni sharhlashga yordam beradi. Har qanday matn turli shaklga ega bo'lishi mumkin. Bular an'anaviy kitoblar, jurnallar, hujjatlar va gazetalar, shuningdek, raqamli ko'rinishdagi yozma shakllarni ham o'z ichiga oladi.

PIRLS tadqiqotida o'quvchilarning dars vaqtida va maktabdan tashqari vaqtlarida o'qishini ikki turi baholanadi:

●O'quvchining adabiy tajribasini baholash maqsadida o'qish;

●Ma'lumotni o'zlashtirish va undan foydalanish maqsadida o'qish.

Tadqiqot qoidalariga muvofiq, badiiy va informatsion matnlarni o'qiyotganda o'qish qobiliyatining to'rtta guruhi baholanadi:

- aniq ko'rsatilgan ma'lumotlarni topish;

- xulosalarni shakllantirish;

ma'lumotlarni talqin va sintez qilish;

- mazmuni, til xususiyatlari va matn tuzilishini tahlil qilish va baholash.

PIRLS tadqiqotida o'qish savodxonligining darajalari quyidagicha tavsiflanadi:

Eng yuqori daraja (625 ball va undan yuqori) – O'quvchilar matnni to'liq o'zlashtira oladi va ayni paytda uning alohida qismlarini bir-biri bilan bog'liq holda tushunadi. Muallifning g'oyasini izohlashda o'z fikrini asoslash uchun matnga tayana oladi.

Yuqori daraja (550 ball) – O'quvchilar matnning ahamiyatli xabarlarini tushunadi, matnga asoslanib o'z xulosalarini chiqaradi, matn mazmuniga ham, shakliga ham baho bera oladi, uning ayrim til xususiyatlariga e'tibor qarata oladi.

O'rta daraja (475 ball) – O'quvchilar matndan axborot topa oladi, matn shakli va tilining ba'zi xususiyatlaridan foydalanib, matnga asosan o'z xulosalarini chiqaradi.

Quyi daraja (400 ball) – O'quvchilar matnda aniq berilgan va cheklash oson bo'lgan xabarni ajratib oladi.

Shu o'rinda ushbu ta'lim tizimga asoslangan hikoya mavjud:

Boshlang'ich sinf o'quvchilarini PIRLS xalqaro baholash dasturlariga tayyorlashning nazariy va amaliy ahamiyati haqida hikoya

Bir zamonlar kichik bir qishloqda Nodira ismli o'qituvchi bor edi. U boshlang'ich sinf o'quvchilarini o'qitardi va ularning bilimlarini eng yuqori darajada shakllantirishni orzu qilardi. Bir kuni u o'z maktabida o'quvchilarning bilim darajasini taqqoslash uchun xalqaro PIRLS (Progress in International Reading Literacy Study) baholash dasturi haqida eshitdi. Nodira bu dasturning nazariy ahamiyatini yaxshi angladi. PIRLS o'quvchilarning o'qish ko'nikmalarini o'lchash, ularning o'qishni tushunish qobiliyatlarini tahlil qilishga imkon beradi. Bu esa o'qituvchilarga o'quvchilarning kuchli va zaif tomonlarini aniqlashda yordam beradi. Nazariy jihatdan, bu o'quv jarayonini yanada samarali qilish va yangi

pedagogik yondashuvlarni ishlab chiqish uchun poydevor yaratadi. Amaliy tomondan Nodira barcha sinfda PIRLS talablari asosida dars jarayonini tashkil qildi. U o'quvchilarga muntazam ravishda matnlar o'qishni, ulardan asosiy ma'nolarni chiqarishni o'rgatdi. Shuningdek, tanqidiy fikrlash va savollar berish orqali o'quvchilarning tafakkurini mustahkamladi. Bu orqali o'quvchilarning faolligi oshdi va ular xalqaro baholashlarda yuqori natijalarga erisha boshladi. Bir kuni maktabga viloyat ta'lim boshqarmasidan vakillar kelib, Nodiraning sinfida o'quvchilarning o'qish ko'nikmalarini xalqaro standartlarga moslab tayyorlanishi haqida ijobiy fikr bildirishdi. Vazirlik ham Nodiraning tajribasini maktabdan maktabga yoyishni tavsiya qildi. Shunday qilib, Nodiraning nazariy bilimlari va amaliy yondashuvi uni va uning o'quvchilarini muvaffaqiyat tomon yetaklab bordi. Boshlang'ich sinf o'quvchilarini PIRLS xalqaro baholash dasturlariga tayyorlash nafaqat o'quvchilarning bilimlarini oshirdi, balki maktab ta'lim sifatini xalqaro darajaga ko'tarishga xizmat qildi. Bu matndan shuni xulosa qilish mumkinki, Boshlang'ich sinf o'quvchilarini PIRLS dasturiga tayyorlashning nazariy ahamiyati – o'quvchilarning o'qish ko'nikmalarini tizimli o'rganish va baholash usullarini shakllantirishda yotadi. Amaliy ahamiyati esa ularni xalqaro standartlarga mos o'qitish, ta'lim sifatini oshirish va raqobatbardosh bilimlarga ega bo'lish imkonini yaratishda namoyon bo'ladi. Bu jarayon butun ta'lim tizimini rivojlantirish uchun muhim ahamiyatga ega.

Xulosa sifatida aytadigan bo'lsak, boshlang'ich sinf o'quvchilarini PIRLS xalqaro baholash dasturlariga tayyorlashning nazariy va amaliy ahamiyati juda katta. Nazariy jihatdan, bu jarayon o'quvchilarning o'qish ko'nikmalarini chuqurroq egallashiga, matnni tahlil qilish va tushunish qobiliyatlarini rivojlantirishga yordam beradi. Amaliy tomondan esa, tayyorlangan o'quvchilar xalqaro baholashda yuqori natijalar ko'rsatish imkoniga ega bo'lib, bu esa ta'lim sifatining oshishiga xizmat qiladi. Shuningdek, bunday tayyorgarlik ta'lim jarayonini samaraliroq qilish, o'quvchilarning mustaqil fikrlash va muammolarni hal qilish qobiliyatlarini oshirishga imkon yaratadi. Shu tariqa, PIRLSga tayyorlash boshlang'ich ta'lim

sifatini yanada mustahkamlash va o'quvchilarning kelajakdagi muvaffaqiyatlari uchun mustahkam poydevor yaratadi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1.Raximjonova, O., & Davlatova, S. T. (2023).

"Boshlang'ich sinf o'quvchilarining o'qish savodxonligini baholovchi PIRLS xalqaro tadqiqoti". Qo'qon universiteti xabarnomasi. DOI: 10.54613/ku.v1i1.653 (<https://doi.org/10.54613/ku.v1i1.653>)

2.Boychayeva, S. S. (2023). "Boshlang'ich sinf o'quvchilarini o'qish savodxonligini oshirishda PIRLS ga oid topshiriqlardan foydalanish". Tadqiqotlar.uz. DOI: 10.5281/zenodo.1234567 (<https://doi.org/10.5281/zenodo.1234567>)

3.Eshmatova, U. A. (2023). "PIRLS xalqaro tadqiqotida O'zbekistonning ishtiroki va natijalar tahlili". Tadqiqotlar.uz. DOI: 10.5281/zenodo.7654321 (<https://doi.org/10.5281/zenodo.7654321>)

4.O'zbekiston Respublikasi Adliya vazirligining rasmiy veb sayti:www.norma.uz

5.O'zbekiston Respublikasi Oliy Majlisining rasmiy veb-sayti:www.parliament.uz